
Tahyné Kovács Ágnes¹: A természet helyreállításáról szóló európai bizottsági javaslat margójára (EJ, 2023/5., 1-9. o.)

1. Korai nemzetközi jogi utalások a helyreállítási előírásokra - mit jelent a Restoration Law?

A római jogból ismert "in integrum restitutio" jogintézménye, amely magánjogi értelemben az érvénytelenség általános és elsődleges jogkövetkezménye, eredetét tekintve nem áll kapcsolatban jogi értelemben a nemzetközi környezetjogban használatos kifejezéssel, bár a "restoration law" kifejezés alkalmazásakor szó szerinti fordításban "helyreállítási jog"-ról beszélhetünk.

A természetes környezetnek is van egyfajta immunrendszere, és attól függően, hogy a környezetterhelő emberi magatartás a környezet természetes állapotát veszélyezteti, terheli, ténylegesen szennyezi vagy végérvényesen megváltoztatva károsítja, annak helyreállítására eltérőek az emberi esélyek. Emellett a helyreállításkor több más, emberi, társadalmi körülmény is számottevő lehet.

A környezetjogi értelemben vett helyreállítási jognak nincs nemzetközileg általánosan elfogadott fogalommeghatározása, ugyan a helyreállításra vonatkozóan néhány általános jogi utalás évtizedek óta létezik.[1]

Számos olyan környezetvédelmi szerződés, amelyben várnánk, hallgat a helyreállításról, néhányban viszont megjelenik. A nagy távolságra jutó, országhatárokon áterjedő légszennyezésről szóló egyezmény nem tartalmaz vonatkozó rendelkezéseket,[2] annak ellenére, hogy a savas eső - mint a fákat, vízi utakat és épületeket károsító hosszú távú szennyezés - kármentesítési munkálatokat tehet szükségessé. Hasonlóképpen, a határokon átnyúló környezeti hatásvizsgálatról szóló egyezmény,[3] amely néhány figyelemre méltóan haladó elképzelést tartalmaz a környezeti hatásvizsgálattal kapcsolatban, furcsa módon kihagyja a kumulatív értékelésre vonatkozó rendelkezéseket. Ez a mulasztás tehát korlátozza annak hatályát a halmozott, múltbeli veszteségek figyelembevételére és a további fejlődés előfeltételeként történő kijavítására.

Egyes szerződések olyan rendelkezéseket tartalmaznak, amelyek visszaállítást vonhatnak maguk után. Ebbe a kategóriába tartoznak azok a természetvédelmi egyezmények, amelyek általános védelmi vagy megőrzési kötelezettségeket tartalmaznak. A "megőrzés" kifejezés szótári jelentése után kutatva az alábbi találjuk: "a természeti környezet és a vadon élő állatok megőrzése, védelme vagy helyreállítása"[4]

Ilyen például a nemzetközi jelentőségű vizes élőhelyekről szóló Ramsari egyezmény, amely előírja a részes államoknak, hogy tervezzék meg a vizes élőhelyek megőrzését és észszerű használatát.[5] Bár a "megőrzés" kifejezés fogalma az egyezményben nem meghatározott, azonban releváns lehet az egyezmény azon kötelezettsége, hogy "kezelés útján törekedjünk a vízmadarak populációinak növelésére a megfelelő vizes élőhelyeken".[6] Ez értelemszerűen a vízmadarak populációinak közvetett növelése, amely megkövetelheti a vizes élőhelyük helyreállítását is. A kulturális és természeti világörökség védelméről szóló egyezmény kifejezetten elismeri a helyreállítás egy formáját abban az előírásában, miszerint mindkét fél köteles "megtenni a megfelelő jogi, tudományos, műszaki, adminisztratív és pénzügyi intézkedéseket, amelyek az örökség helyreállításához szükséges"[7] intézkedéseket. Ez a rehabilitációra való hivatkozás az Egyezmény több, a Világörökségi Bizottság feladataira vonatkozó cikkében is megjelenik.[8] Az ausztrál Legfelsőbb Bíróság ítéletében az Egyezmény végrehajtásáról a Tasmania államban található vadonterület védelmére vonatkozóan ezeket a rendelkezéseket anyagi jogi kötelezettségként határozta meg.[9]

A határokon átnyúló vízfolyások és nemzetközi tavak védelméről és használatáról szóló egyezmény kötelezi a feleket "az ökoszisztémák megőrzésének és szükség esetén helyreállításának biztosítására",[10] de a "helyreállítás" fogalma itt sem tisztázott, és a szerződés részletes rendelkezései főként a jövőbeli vízszennyezés ellenőrzésére összpontosítanak. Az Egyesült Nemzetek Szervezetének (ENSZ) Tengerjogi Egyezménye, mint a tengeri környezetre vonatkozó jelentős egyezmény, csekély rendelkezést tartalmaz a helyreállítás vonatkozásában, amikor úgy fogalmaz, hogy a parti államoknak "vissza kell állítaniuk a kitermelt fajok populációit", hogy "a maximális fenntartható hozamot produkálhassák".[11] A megfogalmazás egyértelműen egy szűk, funkcionális és antropocentrikus célt mutat, ami nem kifejezetten a tengeri ökoszisztéma helyreállítására koncentrál. A kapcsolódó, 1995-ös ENSZ halállomány-megállapodás a kizárólagos gazdasági övezeteken túlnyúló halállományok és a hosszú távon vándorló halállományok védelméről és kezeléséről, hasonlóan visszafogott rendelkezéseket tartalmaz.[12]

Figyelemre méltó, hogy az Európa Tanács által 1993-ban megtárgyalt, a környezetre veszélyes tevékenysé-

- 1/2 -

gekből eredő károkért való polgári jogi felelősségről szóló Luganói Egyezmény már értékelhető rendelkezéseket tartalmaz, miszerint a környezeti károk elkövetőit kötelezhetik a "helyreállítási intézkedések" megtételére vagy azok megfizetésére.[13] Az Egyezmény értelmezése szerint a helyreállítás: "minden észszerű intézkedés, amely a környezet sérült vagy megsemmisült összetevőinek visszaállítására vagy helyreállítására irányul, vagy ahol észszerű, ezen összetevők megfelelőinek a környezetbe juttatását" jelenti. Ez a szabályozás azonban csak az egyezmény hatálybalépése után keletkezett környezeti károkra vonatkozik, így a hatálybalépést megelőzően keletkezett károk helyrehozatalára nem tartalmaz kötelezettséget.

Lábjegyzetek:

[1] A szerző docens, PPKE JÁK Környezetjogi és Versenyjogi Tanszék.

A tengeri szennyezés ellenőrzését és megtisztítását számos szerződés szabályozza, például az olajszennyezés okozta károkért való polgári jogi felelősségről szóló nemzetközi egyezmény.[14]

Az Antarktiszi Szerződés 1991-es Környezetvédelmi Jegyzőkönyvében a hulladékártalmatlanításról és hulladékgazdálkodásról szóló III. melléklet[15] előírja, hogy a hulladéklerakókat és az antarktiszi tevékenységek elhagyott munkaterületeit az ilyen hulladékok termelői és az ilyen helyek használói helyreállítsák.[16] Ez a kötelezettség azonban nem követeli meg "semmilyen szerkezet vagy hulladék eltávolítását olyan körülmények között, amikor az eltávolítás nagyobb káros környezeti hatást eredményezne, mint a szerkezet vagy hulladéktárgy meglévő helyén hagyása".[17]

Az ENSZ elsivatagosodás elleni küzdelemről szóló egyezménye számos olyan záradékot tartalmaz, amelyek kötelezik a feleket az "elsivatagosodás elleni küzdelemre". Ez a kifejezés magában foglalja a "részben leromlott területek rehabilitációját" és "az elsivatagosodott területek helyreállítását"[18] is. Szintén releváns szabályozás az egyezményben, hogy a "föld és víz rehabilitációja" a céljai elérésének egyik módja.[19]

A biológiai sokféleségről szóló egyezmény - amely a nemzetközi környezetjog egyik mérföldköve - a lehető legnagyobb mértékben kötelezi a feleket a "leromlott ökoszisztémák rehabilitációjára és helyreállítására, valamint a veszélyeztetett fajok helyreállításának elősegítésére"; "intézkedések elfogadására a veszélyeztetett fajok helyreállítása és rehabilitációja, valamint természetes élőhelyeikre való megfelelő feltételek melletti vissztelepítésére".[20] Az Egyezmény 2010-2020 közötti időszakra szóló stratégiai tervében szereplő Aichi Biodiverzitási Célok[21] több releváns helyreállítási célt is tartalmaznak. Így például a "létfenntartású szolgáltatásokat nyújtó ökoszisztémák" helyreállítását, kiemelve például a víz állapotát (14. cél), és a leromlott ökoszisztémák legalább 15%-ának helyreállítása az ökoszisztémák ellenálló képességének javítása, valamint az éghajlatváltozás és az elsivatagosodás elleni küzdelem (15. cél) érdekében. Azonban sem az Egyezmény, sem az Aichi Biodiverzitási Célok nem határozzák meg a helyreállítás fogalmát, bár a felek 2012-ben megállapodtak abban, hogy ezt a hiányosságot orvosolják.[22]

Az ökológiai helyreállításra vonatkozó jogi kötelezettségek az Európai Unió biodiverzitás-védelmi irányelveiben is megjelentek. Az 1992. évi élőhelyvédelmi irányelvben a megőrzés meghatározása a következő: "a természetes élőhelyek, valamint a vadon élő állat- és növényfajok populációi kedvező állapotának fenntartása vagy helyreállítása".[23] A területek különleges természetvédelmi területként való kiválasztásának szempontjaként szerepel a terület "helyreállítási lehetősége".[24]

Az élőhelyvédelmi irányelvet kísérő Európai Biodiverzitási Stratégia célul tűzte ki, hogy "2020-ra az ökoszisztémákat és szolgáltatásaikat a zöld infrastruktúra létrehozásával és a leromlott ökoszisztémák legalább 15%-ának helyreállításával karbantartják és javítják".[25]

A klímaváltozás nemzetközi jogi dokumentumai az ökológiai helyreállítás szabályozásának legújabb lehetőségei, ugyanis a globális felmelegedés az ökológiai helyreállítás akadályának tekinthető, mivel az előre jelzett környezeti változások alááshatják a helyreállító beavatkozásokat. A veszélyeztetett vadon élő állatok élőhelyének helyreállítása például értelmetlen lehet, ha a változó éghajlat megváltoztatja az adott élőhely alkalmasságát. Másrészt az éghajlatváltozást enyhítő intézkedések, mint például az újraerdősítés, hozzájárulhatnak a helyreállításhoz.[26] Az ökológiai helyreállítás így erősítheti az ökoszisztémák ellenálló képességét valamint rezilienciáját, amely képesség segíti környezeti változásokhoz való alkalmazkodást.

2. Mi a helyreállítás fogalmi jelentése?

Mint látható a fenti példákban, a nemzetközi jogi dokumentumok számos rendelkezésükben használják és alkalmazzák a helyreállítás kifejezést, anélkül azonban, hogy arra pontos definíciót adnának, így értelmezésükkor a szavak általánosan elfogadott értelméből, illetve gyakorlati megfontolásokból lehet kiindulni.

Ezt a hiányt érzékelték egyes tudományos konszenzuson alapuló meghatározások is, mint az ökológiai helyreállításiért dolgozó társaság, a Society for Ecological Restoration 1990-es fogalom tisztázásakor. Eszerint a helyreállítás "az a folyamat, amelynek során szándékosan megváltoztatott konkrét őshonos, történelmi ökoszisztéma érdekében utánozzák a természet szerkezetét, funkcióját, sokféleségét és dinamikáját".[27] Ez a meghatározás azért nem volt tartósan és általánosan elfogadható, mert a helyreállítás egy pillanatfelvételen alapuló megközelítéshez viszonyított. Ahogy az ökológusok felfedezték, hogy az ökoszisztémák nem statikusak, hanem dinamikus egyensúlyban vannak, és hogy egy terület magára hagyása is lehet helyreállító hatású, szükségessé vált az ökoszisztémák új definíciója. 1995-ben a Society for Ecological Restoration a helyreállítást "az ökoszisztéma egészségének fenntartása megújításának és fenntartásának folyamatként" határozta meg. Ma a társaság a következőképp fogalmaz, "[a]z ökológiai helyreállítás az a folyamat, amely egy leromlott, károsodott vagy elpusztult ökoszisztéma helyreállításának segítését jelenti".[28] A fogalom későbbi körvonalazása rávilágított, hogy a helyreállítás mint kifejezés egy szociológiai-ökológiai folyamatot fejez ki, amely kétféleképpen azonosítja a tájakat: a természeti tájat, "amely önszerveződő és önfenntartó", és a kultúrtájat, "amely a közös szerveződések és a közreműködés során

- 2/3 -

alakult ki".[29] Pszichológiailag az emberek közvetlenül motiváltak lehetnek, hogy helyreállítsák azokat a helyeket, amelyek fontosak a minőségi élet és a természet szempontjából, és ennek a motivációnak a kiaknázása minden ember és minden faj számára előnyös lehet.[30] A természet helyreállítása nem azt jelenti, hogy teljes egészében visszatérünk a természeti folyamatokhoz, hanem leegyszerűsítve azt az aktív vagy passzív folyamatot, amelynek

eredményeképp egy ökoszisztéma, illetve élőhelytípus jó állapotba jut, és létrejön egy úgynevezett kedvező referenciaterület.

A fenti történeti ív áttekintése után lássuk, hogy az ökológiai helyreállítás társasága hosszú tapasztalati munkájának nyomán a fogalom értelmezésére mely aktuális megfogalmazást adja. Eszerint a helyreállítás átfogja a természet és a kultúra közötti kapcsolatokat, bevonja a társadalom minden szektorát, és lehetővé teszi az őslakos, helyi és jogfosztott közösségei teljes és hatékony részvételét.[31] Az ökológiai helyreállításhoz az elméleti tudás és a gyakorlati tapasztalat integrálása szükséges. Az ismeretek minden formája elengedhetetlen a helyreállítási projektek és programok tervezéséhez, végrehajtásához és nyomon követéséhez. Az ökológiai helyreállítás szakpolitikákba történő bevonása meghatározó és elengedhetetlen. A helyreállítás kulcsfontosságú eszköz a biológiai sokféleség megőrzésében, az éghajlatváltozás mérséklésében és az ahhoz való alkalmazkodásban, az ökoszisztéma-szolgáltatások javításában, a fenntartható társadalmi-gazdasági fejlődés elősegítésében, valamint az emberi egészség és jólét javításában. Az ökológiai helyreállítás lokálisan végezhető, a világ bármely régiójában, hatásaiban azonban globális, mind a természet, mind az emberek számára.

3. A természet helyreállításáról szóló európai uniós jogszabálytervezet közvetlen előzményeiről

Míg a fent ismertetett nemzetközi dokumentumokban a természet helyreállításának előírását általánosságban használták a kodifikációk során, ezalatt számos nemzetközi szervezet aggodalommal tárta fel a természet állapotát és tapasztalta meg, hogy a szabályozás hatékonyságának növelésére van szükség, mégpedig haladéktalanul.

Erre engedett következtetni az Éghajlatváltozási Kormányközi Testület (IPCC) és a biológiai sokféleséggel és az ökoszisztéma-szolgáltatásokkal foglalkozó kormányközi tudománypolitikai platform jelentései,[32],[33] az Aichi Célok terén elért eredményekről szóló jelentés[34] és a biológiai sokféleség gazdaságtana, a Dasgupta felülvizsgálati jelentésében.[35] Közös következtetésük ezeknek, hogy az egészséges ökoszisztémák nyújtják az élelmezésbiztonságot, a tiszta vizet, a szénelnyelőket és a védelmet az éghajlatváltozás okozta természeti katasztrófákkal szemben. Elengedhetetlenek az emberiség hosszú távú túléléséhez, jólétéhez és biztonságához, mivel ezek képezik Európa rezilienciájának alapját.

Ismeretes, hogy az ENSZ riói konferenciáján a klíma és biodiverzitás témájában elfogadott két keretegyezmény[36] egyikének a végrehajtása sem halad a tervek szerint. Köztudott az üvegházhatású gázok, elsősorban a CO₂-kibocsátás globális csökkentését célul tűző Kiotói Jegyzőkönyv mechanizmusainak zsákutcája, és a Párizsi Egyezmény hatástalansága. A biodiverzitás vonatkozásában sem a Cartagena Jegyzőkönyv, sem a Nagoya Jegyzőkönyv végrehajtása nem mondható sikeresnek. Ennek okai piaci kudarcok sorozataként is értelmezhetők, például Barrett, a Jelentés utógondolataként, elsősorban az egyezmények struktúrájában keresi az alapvető indokokat, rámutatva, hogy semmiféle intézmény nem képes kikényszeríteni a társadalmilag felelős magatartást, különösen, ha a felelősség kérdése nem kellően definiált, ha annak tudományos háttere is vitatott, és a felelős eljárás ellentmond a racionális gazdasági megfontolásoknak.[37] Barbier a természeti tőkeeszközök piaci alulértékeltségét, ennek következtében a természetvédelemre fordított pénzügyi források elégtelenségét tárgyalja.[38] Barrett rámutat, hogy a természet, az ökoszisztémák által nyújtott javak és szolgáltatások egy része lokális, más része globális közjószág. A nemzetközi egyezményeknek ez utóbbival kapcsolatos problémákat, azok kezelését kellene célozniuk, ellentétben az ENSZ klíma- és biodiverzitás-egyezményeivel, amelyekben a kettő összekeveredik és így a valódi költségek és hasznok struktúrája homályban marad.[39]

Az IPCC 2022-es jelentése külön kiemelte, hogy "a világnak és Európának rövid [idejű], gyorsan bezáruló ablaka van az élhető jövőre", mivel az időjárási és éghajlati szélsőségek emelkedése visszafordíthatatlan hatásokhoz vezetett, és a természeti, valamint emberi rendszerek túllépik alkalmazkodási képességüket. Sürgős intézkedések végrehajtására szólított fel a leromlott ökoszisztémák helyreállítása és az éghajlatváltozás hatásainak enyhítése érdekében, különösen a leromlott vizes élőhelyek és folyók, az erdei és mezőgazdasági ökoszisztémák helyreállítása révén.[40] A közelmúlt geopolitikai fejleményei még inkább rávilágítottak arra, hogy meg kell őrizni az élelmezésbiztonságot és az élelmiszerrendszerek ellenálló képességét. A nyersanyagárak emelkedése és a globális élelmezésbiztonsággal kapcsolatos aggodalmak szükségessé teszik a sebezhetőségek, például az importfüggőség kezelésének szükségességét, valamint a fenntartható és reziliens élelmiszerrendszerekre való átállás felgyorsításának szükségességét.[41]

Az Európa jövőjéről szóló konferencia 2022. május 9-én közzétett végleges jelentésének[42] a mezőgazdaságról, az élelmiszer-termelésről, a biológiai sokféleségről és az ökoszisztémákról, valamint a szennyezésről szóló javaslatokban a polgárok különösen azt kérték, hogy "állítsák helyre, kezeljék jobban valamint bővítsék a védett területeket - a biológiai sokféleség megőrzése érdekében [...] védjék a rovarokat - különösen az őshonos és beporzó rovarokat -, többek között az invazív fajok elleni védelem és a meglévő szabályozás jobb érvényesítése révén", valamint hogy "határozzanak meg kötelező nemzeti célokat az egész Európai Unióban őshonos fák és a helyi növényvilág újbóli erdősítésére, figyelembe véve a különböző nemzeti sajátosságokat".

- 3/4 -

Az európai zöld megállapodás[43] elkötelezte magát a természet védelme és helyreállítása mellett. Kijelentette, hogy a Bizottság intézkedéseket fog meghatározni, beleértve a jogi intézkedéseket is, amelyek segítik a tagállamok munkáját a károsodott és szénben gazdag ökoszisztémák javításában és jó ökológiai állapotának helyreállításában. A zöld megállapodás azt is hangsúlyozta, hogy valamennyi uniós fellépésnek és szakpolitikának össze kell fognia annak

érdekében, hogy segítse az Európai Uniót a fenntartható jövőre való sikeres és igazságos átállás megvalósításában.

A 2030-ig tartó időszakra szóló európai uniós biodiverzitási stratégia[44] célokat tűzött ki a természet további védelmére az EU-ban. Hangsúlyozta azonban, hogy a védelem önmagában nem elegendő: a biológiai sokféleség csökkenésének visszafordításához nagyobb erőfeszítésekre van szükség. A Bizottság ezért kötelezettséget vállalt arra, hogy jogilag kötelező erejű célokat javasoljon a leromlott állapotú uniós ökoszisztémák helyreállítására. Eszerint konkrét kötelezettségvállalások és intézkedések révén az Európai Unió arra törekszik, hogy 2030-ig helyreállítsa a sérült ökoszisztémákat és fenntarthatóan kezelje azokat, és fellép a biológiai sokféleség csökkenését előidéző fő tényezők ellen. Kijelentette, hogy e terv részeként a Bizottság 2021 végéig kötelező erejű természetvédelmi helyreállítási célokat fog javasolni, ahogy ez azóta meg is történt.[45] A jelen tanulmány aktualitását is ez a jogszabálytervezet javaslati állapota adja.

Az Európai Parlament és a Tanács ragaszkodott az ökoszisztémák helyreállítására irányuló erőfeszítések fokozásához is, amint azt a Tanács 2019. decemberi következtetései és az Európai Parlament 2020. januári állásfoglalása is kifejezte.[46]

A Parlament állásfoglalása felszólította a Bizottságot, hogy "távolodjon el az önkéntes kötelezettségvállalásoktól, és tegyen javaslatot egy ambiciózus és átfogó stratégiára, amely jogilag (és következtésképpen végrehajtható) kötelező célokat határoz meg az EU és tagállamai számára". 2021. június 9-i állásfoglalásában[47] az Európai Parlament határozottan üdvözölte a Bizottság azon kötelezettségvállalását, hogy jogalkotási javaslatot dolgozzon ki a természet helyreállításáról, beleértve a kötelező helyreállítási célokat is.

A Biológiai Sokféleség Egyezmény 2050-re vonatkozó stratégiája,[48] az elsivatagosodás elleni küzdelemről szóló ENSZ-egyezmény (UNCCD),[49] a 2030-ig tartó időszakra vonatkozó fenntartható fejlesztési menetrend (a fenntartható fejlesztési célok)[50] és az ENSZ helyreállítás évtizede[51] mind az ökoszisztémák védelmére és helyreállítására szólítanak fel. A helyreállításra ahhoz is szükség lesz, hogy az Európai Unió teljesítse az ENSZ Éghajlatváltozási Keretegyezménye[52] valamint a Párizsi Megállapodás[53] szerinti kötelezettségvállalásait.

4. A természet-helyreállítási európai uniós jogszabályjavaslat[54] jelentősége és célkitűzései

Az Európai Unió intézményei a világon az első olyan jogszabály kodifikációján, "Nature restoration law"[55] (a továbbiakban javaslat) dolgoznak, amely az ökoszisztémák helyreállításának kötelezettségét számszerűsíthető, nyomon követhető és jogilag számon kérhető módon írja elő, egy egész kontinensre kiterjedően.

A javaslatot 2020-ban jelentette be az Európai Bizottság a 2030-ig, a természet védelméről és az ökoszisztémák pusztulásának visszafordításáról szóló Biodiverzitási Stratégia részeként, és az EU gazdaságát modern, erőforrás-hatékony és versenyképes gazdasággá alakító Zöld Megállapodással összefüggésben.

A jogszabály létrehozásának elsődleges okaként az egyre növekvő biodiverzitás-krízist jelölték meg. A zöld megállapodási célok között ugyanis szerepel a természet védelme és helyreállítása, a Biodiverzitás Stratégiának pedig két kulcsfontosságú üzenete az, hogy a védelem önmagában nem elégséges, megerősített megközelítésre - azaz jogilag kötelező és számon kérhető célokat is meg kell határozni. Az előremutató szabályozáshoz szigorúbb eljárási rend szükséges: a Bizottság ezért javaslatot fogadott el a Természet helyreállításáról szóló jogszabályra és a hatásvizsgálatra 2022. június 22-én.

Ez a tervezett rendelet egy olyan keretet hozna létre, "amelyen belül a tagállamok haladéktalanul hatékony és területalapú helyreállítási intézkedéseket vezetnek be, amelyek együttesen 2030-ig lefedik az Unió szárazföldi és tengeri területeinek legalább 20%-át, 2050-ig pedig az összes helyreállításra szoruló ökoszisztémát".

A természet helyreállításáról szóló javaslat átfogó célkitűzést határoz meg: hozzájárulás a biológiai sokféleséggel rendelkező és reziliens természet folyamatos, hosszú távú és fenntartható helyreállításához az EU szárazföldi és tengeri területein az ökoszisztémák helyreállítása révén, valamint hozzájárulás az éghajlatváltozás mérsékléséhez és az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodásra irányuló uniós célkitűzések eléréséhez, valamint ezek nemzetközi kötelezettségvállalásainak teljesítéséhez.

E célkitűzés elérése érdekében a javaslat több kötelező helyreállítási célt és kötelezettséget határoz meg az ökoszisztémák széles körére vonatkozóan. Ezeknek az intézkedéseknek 2030-ig az EU szárazföldi és tengeri területeinek legalább 20%-ára, 2050-ig pedig minden helyreállítandó ökoszisztémára ki kell terjedniük. A javaslatot egy végrehajtási keret is támogatja, amely a nemzeti helyreállítási tervek elkészítése és végrehajtása révén a célokat gyakorlatba ülteti át.

A konkrét helyreállítási célok közvetlenül az Élőhelyvédelmi Irányelv szerinti élőhelytípusokhoz köthetők. Továbbá szükséges betartani a "állapotleromlás megakadályozása, elkerülése" elvét, amely a nettó veszteség elkerülése mellett az akadályok felszámolásához szükséges kötelezettségeket állapítja meg.

A javaslat az alábbi nyolc nagyobb körben foglalja össze a tagállamoktól várt cselekvést. Kiemelt prioritásként kezeli a beporzó populációk csökkenésének visszafordítását 2030-ig és a populációk számának növelését. A zöld városi területek vonatkozásában elsődleges cél a felületek nettó veszteségének megállítása 2030-ig, majd 5%-os növekedés elérése 2050-ig.[56] A javaslat további tartóoszlopa a biológiai sokféleség általános növelése a mezőgazdasági ökoszisztémákban (különösen a gyepterületek

lepkéi, madárpopulációi, a szántóföldek ásványi talajaiban található szerves szén és a mezőgazdasági földterületek nagy biodiverzitású tájképi elemei által). A lecsapolt tőzeglápok helyreállítása, elárasztása ugyancsak kulcskérdés. További kiemelt cselekvési terület az erdei ökoszisztémák helyreállítása a száradék, az egyenetlen korú erdők aránya, az erdei madarak és a szervesszén-állomány pozitív tendenciájának elérése útján. A folyók gátjainak megszüntetése annak érdekében a javaslat célként tűzi ki, hogy 2030-ra legalább 25 000 km-nyi folyószakaszon valósuljon meg a szabad vízáramlás. Prioritása a javaslatnak a tengeri élőhelyek - például a tengeri fűágyak vagy fenéküledék - helyreállítása, valamint az ikonikus tengeri fajok (delfinek, barnadelfinek, cápák, tengeri madarak) élőhelyeinek helyreállítása.

A helyreállítás fogalma alatt a rendelettervezet az alábbi definíciót érti: "egy ökoszisztéma jó állapotba való vagy jó állapotának helyreállításához nyújtott aktív vagy passzív segítségnyújtás folyamata, egy élőhelytípusnak az elérhető legmagasabb szintű és kedvező referenciaterületre, egy faj élőhelyének megfelelő minőségű és mennyiségű, vagy fajpopulációinak kielégítő szintre történő helyreállítása, a biológiai sokféleség és az ökoszisztéma ellenálló képességének megőrzésére vagy fokozására szolgáló eszközként".[57]

5. A javaslat főbb jellegzetességei, felépítése

A javaslat felépítését tekintve egyrészt a helyreállítási célok meghatározásából áll, másrészt az ehhez kapcsolódó végrehajtási keretrendszer felállításából, amelynek kulcsfontosságú elemei a nemzeti helyreállítási tervek, a folyamatos monitoring és a tagállami jelentéstételi kötelezettség.

A gyors és hatékony cselekvés feltétele a nemzeti helyreállítási tervek megalkotása a tagállamok részéről. Ebben viszonylagos önállóságot és szabadságot élveznek a tagállamok, aminek az elérhető tudományos eredmények szabnak korlátot, különben a tagállamoknak maguknak kell eldönteniük a javaslatban is felvázolt előkészítő munka alapján, hogy területükön - illetve a határaikon átnyúló ökoszisztémák esetén a szomszédos államokkal együttműködve - mit, hol és hogyan kell a természet állapotában helyreállítani.[58]

A nemzeti helyreállítási terv formai és tartalmi követelményei megadása tekintetében - az Európai Környezetvédelmi Ügynökség[59] előkészítő munkáját követően - az Európai Bizottság kap felhatalmazást. Annyit már a javaslat is tartalmaz, hogy a tagállamoknak a stratégiai terveiket a rendelkezésre álló legjobb és legfrissebb tudományos bizonyítékok alapján kell megalkotniuk.[60] A nemzeti helyreállítási terv tartalmát tekintve kitér az ökoszisztémák állapotának számszerű felmérésére, eloszlási kérdésekre, megállapít referenciaterületeket, megadja a célállapotot egy kielégítő szint meghatározásával, tartalmaz katasztrófamegelőzési előírásokat, kitér a megújulóenergia-engedélyezési eljárások tagállami szabályaira, a határokon átnyúló ökoszisztémák vonatkozásában a nemzetközi együttműködés kereteire.

A végrehajtási folyamat szerint ez azt jelenti, hogy a javaslat rendeleti formában történő elfogadását és hatálybalépését követő két naptári éven belül a tagállamoknak el kell készíteniük a nemzeti helyreállítási tervet, melynek benyújtását követően a Bizottság hat hónapon belül küld észrevételeket.[61] Az észrevételek megfogalmazásában a bizottsági munkát független szakértők és az Európai Környezetvédelmi Ügynökség segíti majd. A tagállamoknak ezt követően újabb hat hónap áll rendelkezésükre, hogy a véglegesnek szánt helyreállítási tervüket az Európai Bizottság részére benyújtsák.[62] A nyomonkövetési és jelentéstételi követelményeket a javaslat nagy vonalakban már körvonalazta.[63]

A javaslat szerint munka során az Európai Környezetvédelmi Ügynökség jelentéseket tesz az Európai Bizottság felé. A végrehajtás összehangolt terveiről és cselekvés sorozatáról az Európai Bizottságot jelentéstételi kötelezettség terheli majd az Európai Parlament és az Európai Tanács felé. Ezeknek a jelentéseknek az alapját a tagállamoktól, az Európai Környezetvédelmi Ügynökségtől, valamint egyéb információs rendszerekből (pl.: Kopernikusz Műhold[64]) kapott.

A javaslat szerinti rendelet alkalmazását 2035-ig felülvizsgálják majd annak biztosítása érdekében, hogy célkitűzései teljesüljenek és elérjék a kívánt hatást.[65] A felülvizsgálat eredményei alapján a rendeletet szükség esetén módosítani fogják, például az ökoszisztémák állapotának értékelésére szolgáló új módszereken alapuló, jogilag kötelező erejű további helyreállítási célok bevezetése érdekében. Ez az integrált megközelítés új módszerek, illetve jogi eszközök révén korrekciós lépések megtételére, végső soron hatékonyabb végrehajtásra ad lehetőséget.

A javaslat a nyomon követés és jelentéstétel folyamatosságára kötelezi a végrehajtásban érintetteket.[66] Különböző részkérdésekben eltérő (éves, háromévenkénti, hatévenkénti) ellenőrzést és jelentéstételt ír elő a javaslat. Az ellenőrzések gyakoriságát követi, hogy annak eredményeként született adatokat a tagállamok nyilvánosságra hozzák. A tagállami monitoringrendszerek elektronikus adatbázisok és földrajzi információs rendszerek alapján működnek.

A javaslat az igazságszolgáltatáshoz való jog tekintetében kiemeli a tagállamok kötelezését,[67] hogy a nemzeti joggal összhangban felülvizsgálati eljárásokat biztosítsanak a "kellő érdekű" vagy jogsérelmet szenvedett nyilvánosság számára. Ezen eljárásokban a nemzeti helyreállítási tervek anyagi vagy eljárási jogszerűségét kifogásolhatják, az illetékes hatóságok intézkedésének elmulasztását. A javaslat szerint a tagállamok határozzák meg, hogy mi minősül kellő mértékű érdekeltiségnek és jogsérelmeknek.

6. A javaslatnak az eddigi stratégiai elvárásokban, irányelvekben foglalt kötelezettségeken túlmutató rendelkezései

A javaslat általános célja a meglévő európai uniós környezetvédelmi politika kiegészítése. A javaslat megfogalmazásainak célja, hogy a végrehajtás hatékonyan, az

- 5/6 -

uniós környezetvédelmi joggal szinergiában működjön. A javaslat ezáltal lendületet adhat az európai uniós jogszabályok jobb összehangolásának és végrehajtásának is, ennek megfelelően a már meglévő szabályozásokat az alábbi vonatkozásokban egészíti ki.

A madárvédelmi és az élőhelyvédelmi irányelv célkitűzéseit azáltal erősíti, hogy határidőket állapít meg a célok teljesítésére, és előírja a tagállamok számára, hogy a Natura 2000 hálózat területén kívül is állítsák helyre az ökoszisztémákat. A vízügyi keretirányelv helyreállítási követelményeit kibővíti, mert a folyók folytonossága és az árterek jó körülményeinek biztosítása érdekében határoz meg kötelezéseket. A tengervédelmi stratégiáról szóló keretirányelv előírásain túlmenően konkrét intézkedéseket és részletes célokat tartalmaz a helyreállításra szoruló egyes tengeri élőhelyekre vonatkozóan. A javaslat kifejezett célja, hogy a halászati politika szabályozási koherenciáját és annak kiegészítését jelentse.

A javaslat az erdei élőhelyekre vonatkozó konkrét célok és kötelezettségek kijelölésével közvetlen kapcsolatban áll a 2030-ig tartó időszakra szóló új uniós erdőgazdálkodási stratégiával,[68] és hozzájárul helyreállítási intézkedések meghozatalához, amelyek javítani fogják az erdők biológiai sokféleségét és ellenálló képességét.

Ami a közös agrárpolitikát illeti, a javaslat a 92/43/EGK irányelv hatálya alá tartozó füves élőhelyekre, tágabb értelemben pedig az Európai Unió agrárökológiai rendszereire vonatkozó konkrét célkitűzésekre épül, a biológiai sokféleséget fokozó mutatók javulásának bizonyítékai alapján. A javaslat kapcsolódik továbbá az Európai Unió talajstratégiájához,[69] mivel számos szárazföldi ökoszisztéma függ az alapul szolgáló talajtól. Ezenkívül a beporzók pusztulásának visszafordítására irányuló javasolt célkitűzés hozzá fog járulni a beporzókra vonatkozó uniós kezdeményezés célkitűzéseinek eléréséhez.[70] A tilalmi területeken a zöldterületek növelésére irányuló javaslatban szereplő célok közvetlen hatással lesznek a zöld infrastruktúrára vonatkozó stratégiákra. Ugyanakkor az egyéb környezetvédelmi stratégiák - például a tisztább és versenyképesebb Európát célzó, körforgásos gazdaságra vonatkozó cselekvési terv és a levegőre, a vízre és a talajra vonatkozó szennyezőanyag-mentességi cselekvési terv - keretében hozott szakpolitikai intézkedések a szennyező anyagok különböző formáinak csökkentése révén segítenek enyhíteni az ökoszisztémákra nehezedő környezetterhelő nyomást.

7. Európai uniós jogalkotási elvek és a hatékony jogszabályi forma

A javaslat indokolása szerint tiszteletben tartja az alapvető jogokat, és különösen betartja az Európai Unió Alapjogi Chartájában elismert elveket. Hozzájárul a magas szintű környezetvédelemhez való joghoz és a környezet minőségének javításához a Charta 37. cikkében foglalt fenntartható fejlődés elvével összhangban.

A társadalmi részvétel elvét érvényesítő jogalkotásra vonatkozó iránymutatásokkal összhangban ezt a rendeletjavaslatot és a megalkotását kísérő hatásvizsgálatot széles körű konzultációs folyamat támasztotta alá. Tagállami találkozó[71] és munkaértekezlet során az Európai Bizottság összegyűjtötte az érdekelt és bevont felek véleményét, különös tekintettel a tagállamok, környezetvédelmi szervezetek, kutatóintézetek, mezőgazdasági és erdészeti szövetségek képviselői, valamint a vállalkozások képviselői álláspontjára és tapasztalatára.[72]

Az uniós szintű egységes és integrált fellépést - a szubszidiaritás elvére is figyelemmel - a biológiai sokféleség csökkenésének és az ökoszisztéma pusztulásának mértéke és határokon átnyúló jellege, a lakosságra gyakorolt hatása, valamint a gazdasági kockázatok is indokolják. Az, hogy a biológiai sokféleséggel kapcsolatos, 2020-ig szóló stratégia terén egyelőre nem történt lényeges előrelépés, azt mutatja, hogy a tagállamok önkéntes kötelezettségvállalásai nem elegendőek az ökoszisztémák helyreállítására irányuló uniós célok eléréséhez. Az integrált uniós szintű fellépés szükségességét indokolja az is, hogy a már meglévő jogi követelmények kiegészítéséhez és végrehajtásának támogatásához is hozzájárul a javasolt helyreállítási rendelet.

A javaslat indokolása szerint megfelel az arányosság elvének is, mivel nem lépi túl az ahhoz szükséges mértéket, hogy az Európai Unió a biológiai sokféleséget helyreállítsa. Az ökoszisztéma helyreállítására vonatkozó, jogilag kötelező erejű célok és kötelezettségek uniós szintű meghatározása és az előrehaladás Bizottság általi nyomon követése, az arról való jelentéstétel további előnyökkel és hatékonyabb közös fellépéssel jár majd az EU és a tagállamok részéről.

A hosszú távú célkitűzés végrehajtásának biztosításához a jogszabályi forma megválasztására különös hangsúly esik. A javaslat célkitűzései leghatékonyabban egy rendelet révén valósíthatók meg, amely biztosítja a jogszabály közvetlen alkalmazhatóságát. Ennek során a tagállamoknak hozzá kell járulniuk a hosszú távú célkitűzésekhez azáltal, hogy nemzeti helyreállítási terveket vezetnek be, amelyek meghatározzák az ökoszisztéma-specifikus célok és kötelezettségek teljesítéséhez szükséges helyreállítási intézkedéseket.

A javaslat jogalapja az Európai Unió működéséről szóló szerződés 192. cikkének (1) bekezdése, amely meghatározza a Szerződés 191. cikkének végrehajtását. A Szerződés 191. cikke meghatározza az EU környezetvédelmi politikájának célkitűzéseit, mint a környezet minőségének megőrzése, védelme és javítása; az emberi egészség védelme; a természeti erőforrások körültekintő és észszerű felhasználása; valamint a regionális vagy világméretű környezeti problémák leküzdésére irányuló intézkedések ösztönzése nemzetközi szinten, az éghajlatváltozás elleni küzdelem érdekében.

Mivel egy európai uniós rendelet közvetlenül hatályosul a tagállamokban, azt nem kell külön jogalkotói aktussal a nemzeti jogba átültetni, így az időtényezőre is tekintettel a tényleges helyreállítási intézkedések tagállami bevezetése egy esetleges irányelvi formához képest hamarabb megkezdődhetnek a helyszínen. A tervezett rendelet pontosan és integrált jelleggel írja le a tagállamok által meghozandó intézkedéseket, és ezáltal nagyobb következetességet és koherenciát eredményez.

- 6/7 -

nyezne az egész EU-ban. Ugyanakkor a szabályozási keretbe illeszkedő, felhatalmazó rendelkezések által biztosítja a rugalmas, és a tudományos-technikai haladáshoz igazodó részletszabályok kidolgozásának biztosítását, mint pl. az Európai Bizottság által elfogadható jogi aktusok a részletszabályok és az egységes számszerűsített adatok, körülmények tekintetében.[73] Az irányelvekkel ellentétben a rendeletek nemcsak a tagállamok által elérendő célt jelölik meg, hanem pontosabban meghatározzák a jogi követelményeket és e cél elérésének módjait is. A javaslat ezenfelül pontos eljárási rend meghatározásával garantálja az észszerű, végrehajtásra nyitva álló időn belül történő eredményes végrehajtást, amelynek kulcseleme a folyamatos monitoring, az abból táplált jelentések megtétele, a folyamatok összehangolása és értékelése, valamint a visszacsatolás révén a korábbi folyamatok tapasztalatainak beépítése a végrehajtás későbbi fázisaiba.

8. Társadalmi fogadtatás

Az ökológiai helyreállítás nem egyszerűen tudományos törekvés; sikerének egyik kulcsa általában közösségi támogatás és részvétel.[74] A társadalmi elfogadhatóság kritériumainak négy konkrét alapja lehet.

Először is, mivel sok történelmi ívet mutató, környezeti alapvetés potenciálisan már létezik az ökológiai helyreállítás céljaként, a választott alapvetések végső soron az emberi értékeket és preferenciákat tükrözik egy adott időszakra és a természeti feltételekre vonatkozóan. Ez egy adott közösség társadalmi döntése, nem pedig kizárólag a szakértők döntése, bár az utóbbiak tanácsai továbbra is nagyon fontosak a társadalmi döntések megfelelő tájékoztatásának biztosításában.

Másodszor, a helyreállítási projektek végrehajtásakor fennáll annak a veszélye, hogy közösségi ellenállást kelthetnek, ami megghiúsíthatja a helyreállítási célok elérését. (Például egyes tervezett ökológiai helyreállítási projektek jelentős ellenállást váltottak ki a gazdálkodók és helyi választókerületek körében, mint például a farkasok egyes amerikai nemzeti parkokba való visszatelepítése az 1990-es években, és a hódok visszatelepítése Nagy-Britanniába a 2000-es évek elején.[75])

A nemzedékeken belüli méltányosság környezetjogi elve releváns az olyan döntéseknél, amelyek társadalmi hatással járnak. A költségek és hasznok elosztásában egyenlőtlenségek keletkezhetnek. (Aránytalanul nagy költségeket ró bizonyos érintettekre vagy közösségekre, ha például egyes földhasználatokat meg kell szüntetni vagy csökkenteni kell az intenzitást, az erdőgazdálkodás, az érintett erőforrás-felhasználók körében és ez indokolttá tehet anyagi kompenzációt.)

A harmadik szempont az, hogy az ökológiai helyreállítás mindig munkaigényes, közösségi önkéntesek seregére van szükség, gyakran évekig.[76] (Az eddigi sikeres helyreállítási munkáknál a közösségi részvétel érvényesült az erős kulturális kötődésű, őslakos népek munkája által. Például a nyugat-ausztráliai Gondwana Linkben.)[77]

Végül jelentősége van annak, hogy erősen urbanizált életmódunkban a vadon élő helyekkel való emberi kapcsolatok elszegényedése az egyik legnagyobb akadálya annak, hogy az ökológiai helyreállítás társadalmi prioritássá váljon.[78] Edward O. Wilson harvardi biológus szerint az emberi lények biofil hajlamokkal rendelkeznek. Ha az emberi lét kietlen tájakkal való kapcsolódásra korlátozódik, nem valószínű, hogy ezek a személyek értékelik a biológiai sokféleséget, így aligha fogják megérteni az ökoszisztémák összetettségét és a velük való törődés szükségességét.

A javaslat első közzététele (2022. június 22.) után a Mezőgazdasági és Halászati Tanács (a továbbiakban: Tanács), 2022. november 21-én tartott ülésén a Természet-helyreállítási javaslatról szóló vitán összességében üdvözölte a javaslat megjelenését, aggodalmait elsősorban a gyors bevezetés követelményére, a költségekre és az adminisztratív terhekre vonatkoztak.[79]

Kiemelték, hogy a jelenlegi válság idején hozott döntések ne befolyásolják az élelmiszer-termelésre való képességet.[80] Tisztázni szükséges az alkalmazott módszertant, különös tekintettel a mezőgazdaság és az erdőgazdálkodás biodiverzitási mutatóira. A Tanács szerint egyértelműbbé kell tenni bizonyos fogalmi meghatározásokat, mint például az ökoszisztémák jó állapotának, vagy a kedvező referenciaterületnek a definiálását.

A Régiók Európai Bizottsága 2022. december 9-i ülésén a rendeletjavaslat számos cikke vonatkozásában fogalmazott meg szövegszerű módosítási ajánlást. Ezek tartalmilag nagyrészt pontosításokat jelentettek és emellett a szubszidiaritás elvére is figyelemmel beépíteni javasolták az egyes kötelezések előírásába a végrehajtó és irányító hatóságok, valamint a helyi és regionális önkormányzatok aktív részvételét.[81]

A tervezett jogalkotási folyamat szerint az előrehaladási jelentést 2023. decemberben fogadja el az Európai Tanács. A 2023. január 1-től regnáló svéd elnökség célja, hogy a szubszidiaritás és arányosság elvére is figyelemmel, 2023 nyaráig általános célokat fogadjanak el, a tagállamokra bízva a végrehajtás irányítását. Ha az Európai Parlament elfogadja a tervezetről szóló jelentését, 2023 második félévében megkezdődhetnek a háromoldalú tárgyalások az

JEGYZETEK

[1] Ld. bővebben: Teletsky, Anastasia. Ecoscapes: the future of place-based ecological restoration laws. Vt. J. Env'tl. L., 2012, 14: 493.

[2] Convention on Long-Range Transboundary Air Pollution (Geneva, 13 November 1979; in force 16 March 1983).

[3] Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context (Espoo, 25 February 1991; in force 10 September 1997).

- 7/8 -

[4] Ld. pl. : Oxford Dictionary of English, found at: <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/conservation> (emphasis added).

[5] Ramsar Convention on Wetlands of International Importance Especially as Waterfowl Habitat (Ramsar, 9 February 1971; in force 21 December 1975), Articles 2-4.

[6] Ugyanott Article 4.4.

[7] Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage (Paris, 16 November 1972; in force 17 December 1975), Article 5.4.

[8] Ugyanott Articles 22-24.

[9] Commonwealth of Australia v. Tasmania, [1983] 158 CLR 1. <https://www.supremecourt.tas.gov.au/publications/speeches-articles/tasmanian-cases-high-court-australia/>

[10] Convention on the Protection and Use of Transboundary Watercourses and International Lakes (Helsinki, 17 March 1992; in force 6 October 1996), Article 2.2(d).

[11] United Nations Convention on the Law of the Sea (Montego Bay, 10 December 1982; in force 16 November 1994). Articles 61 and 119.

[12] Agreement for the Implementation of the Provisions of the United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982 relating to the Conservation and Management of Straddling Fish Stocks and Highly Migratory Fish Stocks (New York, 4 December 1995; in force 11 December 2001).

[13] Convention on Civil Liability for Damage Resulting from Activities Dangerous to the Environment (Lugano, 21 June 1993; not yet in force), Article 2.8.

[14] International Convention on Civil Liability for Oil Pollution Damage (Brussels, 29 November 1969; in force 19 June 1975).

[15] Protocol on Environmental Protection to the Antarctic Treaty (Madrid, 4 October 1991; in force 14 January 1998) ('Madrid Protocol').

[16] Ld. még bővebben: I. Hodgson-Johnston: 'Antarctic Rubbish Tips: Australia's International Obligations', 29:4 Australian Environment Review (2014), 108.

[17] Madrid Protocol, n. 21 above, Article 1(5)(b).

[18] United Nations Convention to Combat Desertification in those Countries Experiencing Serious Drought and/or Desertification, Particularly in Africa (Paris, 17 June 1994; in force 26 December 1996), Articles 1, 5, 6 and 10.

[19] Ugyanott Article 2.

[20] Convention on Biological Diversity (Rio de Janeiro, 5 June 1992; in force 29 December 1993), Articles 8(f) and 9(c).

[21] The Aichi Biodiversity Targets.

[22] BD, Decision XI/16, Ecosystem Restoration (UN Doc. UNEP/CBD/COP/DE/XI/16, 5 December 2012).

[23] Directive 92/43/EEC of 21 May 1992 on the Conservation of Natural Habitats and of Wild Fauna and Flora, [1979] OJ L206/7, Article 1(a).

[24] Annex III, A(c) and B(b).

[25] <http://ec.europa.eu/environment/nature/biodiversity/strategy>.

[26] Ld. bővebben: P. Kanowski, C. L. - McDermott - B. W. Cashore: 'Implementing REDD: Lessons from Analysis of Forest Governance', 14 Environmental Science and Policy (2011), 111.

[27] Higgs, Eric S.: What is Good Ecological Restoration? ¿Que es una Buena Restauración Ecológica?.

Conservation biology, 1997, 11.2: 338-348.

[28] SOCIETY FOR ECOLOGICAL RESTORATION INT'L SCI. & POLICY WORKING GRP, SER PRIMER ON ECOLOGICAL RESTORATION § 2 (Oct. 2004), available at <http://www.ser.org/resources/resourcesdetail-view/ser-international-primer-on-ecological-restoration>.

[29] SOCIETY FOR ECOLOGICAL RESTORATION INT'L SCI. & POLICY WORKING GRP, SER PRIMER ON ECOLOGICAL RESTORATION § 2 (Oct. 2004), available at <http://www.ser.org/resources/resourcesdetail-view/ser-international-primer-on-ecological-restoration>.

[30] Telesetsky, Anastasia: Ecoscapes: the future of place-based ecological restoration laws. Vt. J. Envtl. L., 2012, 14: 493., 494.

[31] SOCIETY FOR ECOLOGICAL RESTORATION Mission and Vision <https://www.ser.org/page/MissionandVision> (2023.04.11.).

[32] Éghajlatváltozási Kormányközi Testület (IPCC): Különjelentés az 1,5 °C-os globális felmelegedés hatásairól, elérhető a következő internetcímen: <https://www.ipcc.ch/sr15/>, és az IPCC hatodik értékelő jelentése, Éghajlatváltozás 2022: Hatások, alkalmazkodás és sebezhetőség / Éghajlatváltozás 2022: hatások, alkalmazkodás és sebezhetőség (ipcc.ch).

[33] A biológiai sokféleséggel és az ökoszisztéma-szolgáltatásokkal foglalkozó kormányközi tudománypolitikai platform: 2019. évi globális értékelő jelentés a biológiai sokféleségről és az ökoszisztéma-szolgáltatásokról, elérhető a következő címen: <https://doi.org/10.5281/zenodo.5657041>.

[34] Egyezmény a Biológiai Sokféleségről, elérhető a következő címen: <https://www.cbd.int/convention/text/>.

[35] Sir Partha Dasgupta professzor, FinA biológiai sokféleség gazdaságtanáról szóló független felülvizsgálat jelentése, 2021. február 2., elérhető a következő internetcímen: <https://www.gov.uk/government/publications/Final-jelentés-a-közgazdaságtan-bólbiodiverzitás-a-Dasgupta-szemle>.

[36] Klímaváltozási Keretegyezmény (Framework Convention on Climate Change) és Biodiverzitás Egyezmény (Biodiversity Convention).

[37] Ld. bővebben: Barrett, S. (2022). A Biodiversity Hotspots Treaty: The Road not Taken. Environmental and Resource Economics, 1-18. <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s10640-022-00670-5.pdf>

[38] Barbier, E. B. (2022). The Policy Implications of the Dasgupta Review: Land Use Change and Biodiversity. Environmental and Resource Economics, 1-25. <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s10640-022-00658-1.pdf>

[39] Barrett, S. (2022). A Biodiversity Hotspots Treaty: The Road not Taken. Environmental and Resource Economics, 1-18. <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s10640-022-00670-5.pdf>

[40] Éghajlatváltozási Kormányközi Testület (IPCC): Különjelentés az 1,5 °C-os globális felmelegedés hatásairól, elérhető a következő internetcímen: <https://www.ipcc.ch/sr15/>, és az IPCC hatodik értékelő jelentése, Éghajlatváltozás 2022: Hatások, alkalmazkodás és sebezhetőség / Éghajlatváltozás 2022: hatások, alkalmazkodás és sebezhetőség (ipcc.ch)

[41] Ugyanott.

[42] <https://futureu.europa.eu/>. Az Európa jövőjéről szóló konferenciára 2021 áprilisa és 2022 májusa között került sor.

[43] A European Green Deal - Striving to be the first climate-neutral continent https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en.

[44] Az EU biodiverzitási stratégiája 2030-ig. https://environment.ec.europa.eu/strategy/biodiversity-strategy-2030_hu. Ld.: "Az EU készen áll arra, hogy jó példával járjon elől a biológiai sokféleség világszerte válságos helyzetének kezelésében. Kiváltképp fontos olyan intézkedéseket hozni uniós szinten, melyek elősegítik a Biológiai Sokféleség Egyezményen alapuló világszintű összefogást és hathatós fellépést a biodiverzitás védelmében."

[45] Nature Restoration Law. https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/nature-restoration-law_en.

[46] Az Európai Parlament 2020. január 16-i állásfoglalása a Biológiai Sokféleség Egyezmény részes felei konferenciájának 15. üléséről [COP15] (2019/2824(RSP)]. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0015_HU.html.

[47] Az Európai Parlament 2021. június 9-i állásfoglalása az uniós biodiverzitásról. A 2030-ig tartó időszakra szóló stratégia: Hozzuk vissza a természetet az életünkbe [2020/2273(INI)]. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0277_HU.html.

[48] <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/biodiversity/>.

[49] Az Egyesült Nemzetek Szervezetének egyezménye az elszivatagosodás elleni küzdelemről azokban az

országokban, ahol aszály és/vagy elsivatagosodás, különösen Afrikában (UNCCD) https://www.unccd.int/sites/default/files/relevant-linkek/2017-UNCCD_Convention_ENG_0.pdf 01.

[50] ENSZ: A Közgyűlés által 2015. szeptember 25-én elfogadott határozat - Világunk átalakítása: a 2030-ig tartó időszakra vonatkozó fenntartható fejlesztési menetrend https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E.

[51] A Közgyűlés által 2019. március 1-jén elfogadott határozat - Az ökoszisztéma helyreállításának ENSZ-évtizede (2021-2030). <https://www.decadeonrestoration.org/>.

[52] Az ENSZ éghajlatváltozási keretegyezménye (United Nations Framework Convention on Climate Change, UNFCCC, rövidebben FCCC). <https://unfccc.int/>.

[53] The Paris Agreement . <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement>.

[54] Nature restoration law. https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/nature-restoration-law_en

[55] Javaslat AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS RENDELETE a természet helyreállításáról, EURÓPAI BIZOTTSÁG Brüsszel, 2022.6.22. COM(2022) 304 final 2022/0195 (COD).

[56] Ehhez kapcsolódóan a javaslat célként tűzte ki a legalább 10%-os lombkorona-fedettség elérését minden európai nagyvárosban, városban és külvárosban, valamint az épületekbe és infrastruktúrába integrált zöldterületek nettó növekedését is.

[57] Javaslat 3. cikk (3) bek.

[58] Javaslat 11-12. cikk.

[59] European Environment Agency. <https://www.eea.europa.eu/hu>.

[60] Uo.

[61] Javaslat 13-15. cikk.

[62] Javaslat 14. cikk.

[63] Javaslat 17-18. cikk.

[64] A Kopernikus az Európai Unió Föld-megfigyelési programja, amely megfigyeli bolygónkat és környezetét az európai polgárok érdekében. Műholdas Föld-megfigyelésen és helyszíni (nem űrbeli) adatokon alapuló információ szolgáltatásokat kínál. A programot az Európai Bizottság koordinálja és irányítja. A program végrehajtásában részt vevő partnerek a tagállamok, az Európai Űrügynökség (ESA), a Meteorológiai Műholdak Hasznosításának Európai Szervezete (EUMETSAT), a Középtávú Időjárás Előrejelzések Európai Központja, az uniós ügynökségek és a Mercator Océán. <https://www.copernicus.eu/hu/kopernikus-program>.

[65] Javaslat 15. cikk.

[66] Javaslat 17. cikk.

[67] Javaslat 16. cikk.

[68] <https://commission.europa.eu/select-language?destination=/media/31897>.

[69] COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS EU Soil Strategy for 2030 Reaping the benefits of healthy soils for people, food, nature and climate. EUROPEAN COMMISSION Brussels, 17.11.2021 COM(2021).

- 8/9 -

[70] https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/pollinators_en.

[71] A javasolt rendelet bevezető hatásvizsgálatát 2020. november 4-én tették közzé. Az érdekeltek 2020. december 2-ig adhattak visszajelzést a kezdeményezésről. A 132 beérkezett válasz főként nem kormányzati szervezetektől, üzleti szövetségektől és szervezetektől, környezetvédelmi szervezetektől származott. A Bizottság 2021. január 11. és április 5. között nyilvános online konzultációt folytatott, amelyre 111 842 válasz érkezett.

[72] 2020 végétől 2021 szeptemberéig öt műhelytalálkozóra került sor a tagállamok és az érdekelt felek képviselőivel, ahol megvitatták a szakpolitikai lehetőségeket, a helyreállítási célok lehetőségeit, azok végrehajtásának módját. A javaslat indokolása szerint a legújabb tudományos bizonyítékokon alapul. A hatásvizsgálatot egy külső szakértőkből álló és az Európai Bizottsággal folyamatosan konzultáló csoport által készített tanulmány támasztja alá. A javaslat megfogalmazásakor az Európai Bizottság az uniós kutatási és innovációs projektek eredményeit és az elismert nemzetközi jelentésekre is támaszkodott. Az Európai Környezetvédelmi Ügynökség és a Közös Kutatóközpont részt vett a jogalkotási javaslat és hatásvizsgálatának kidolgozásában.

[73] Javaslat 19. cikk.

[74] Ld. erről továbbá: D. Egan et al.: 'Why People Matter in Ecological Restoration', in: D. Egan et al. (ed.), *Human Dimensions of Ecological Restoration: Integrating Science, Nature, and Culture* (Island Press, 2011), 1; E. Higgs, *Nature by Design: People, Natural Process, and Ecological Restoration* (MIT Press, 2003).

[75] A. Vaughan: 'Rewilding Britain: Bringing Wolves, Bears and Beavers Back to the Land', *The Guardian* (19 September 2014); J. Hamann: 'Wolves' Return to Yellowstone Sparks Controversy', *CCN News* (12 November 1997).

[76] Ld. még: M. Lee - P. Hancock: 'Restoration and Stewardship Volunteerism', in: D. Egan et al.: n. 97 above, 23.

[77] Ld. bővebben. N. D. Burrows - A. A. Burbidge - P. J. Fuller: 'Integrating Indigenous Knowledge of Wildland Fire and Western Technology to Conserve Biodiversity in an Australian Desert' (2004), found at: <http://www.millenniumassessment.org/documents/bridging/papers/burrows.neil.pdf>.

[78] E.O. Wilson: *Biophilia* (Harvard University Press, 1984). A biofilia azonban, mint minden vonzalom, valószínűleg nem virágzik, ha nem táplálják.

[79] <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/agrifish/2022/11/21/>.

[80] A javaslatot - a COVID, a műtrágya és az energia árának emelkedése, valamint a háború okozta nehézségek miatt is - a mezőgazdaság prioritásait és az élelmezésbiztonság szem előtt tartva kell megközelíteni.

[81] <https://cor.europa.eu/hu/news/Pages/EU-nature-restoration-law.aspx>.